Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 2 lutego 2023 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 5 – Obowiązek zredagowania postanowień umownych w sposób jasny i zrozumiały – Dyrektywa 2005/29/WE – Nieuczciwe praktyki handlowe stosowane przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów – Artykuł 3 – Zakres stosowania – Artykuł 7 – Zaniechanie wprowadzające w błąd – Artykuł 13 – Sankcje – Umowy ubezpieczenia na życie związane z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) zwane „unit-linked” – Informacje dotyczące charakteru i konstrukcji produktu ubezpieczeniowego oraz ryzyka związanego z tym produktem – Wprowadzające w błąd wzorce umowne – Podmiot odpowiedzialny – Skutki prawne

W sprawie C-208/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polska) postanowieniem z dnia 1 czerwca 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 marca 2021 r., w postępowaniu:

K.D.

przeciwko

Towarzystwu Ubezpieczeń Ż S.A.,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: L.S. Rossi (sprawozdawczyni), prezes izby, J.-C. Bonichot i S. Rodin, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Emiliou,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Towarzystwa Ubezpieczeń Ż S.A. – A. Ciechowicz-Jaworska oraz B. Ślażyński, radcy prawni,

* Język postępowania: polski.

– w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu rządu czeskiego – S. Šindelková, M. Smolek oraz J. Vláčil, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu włoskiego – G. Palmieri, w charakterze pełnomocnika, którą wspierał G. Santini, avvocato dello stato,

– w imieniu Komisji Europejskiej – S.L. Kalėda oraz N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 5 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29) oraz art. 2 lit. d) i art. 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych”) (Dz.U. 2005, L 149, s. 22).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy K.D. a Towarzystwem Ubezpieczeń Ż S.A. (zwanym dalej „TUŻ”) w przedmiocie zwrotu składek ubezpieczeniowych zapłaconych z tytułu umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) (zwanej dalej „grupową umową »unit-linked«”), do której przystąpiła K.D.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13

3 Artykuł 5 dyrektywy 93/13 stanowi:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem […]”.

Dyrektywa 2002/83/WE

4 Artykuł 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. dotyczącej ubezpieczeń na życie (Dz.U. 2002, L 345, s. 1), uchylonej i zastąpionej z dniem 1 stycznia 2016 r. dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wypłacalność II) (Dz.U. 2009, L 335, s. 1), zmienioną dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/58/UE z dnia 11 grudnia 2013 r. (Dz.U. 2013, L 341, s. 1), stanowił, co następuje:

„Przed zawarciem umowy ubezpieczenia ubezpieczający[m] przekazuje się co najmniej informacje wymienione w pkt A załącznika III".

Dyrektywa 2005/29

5 Motywy 7 i 9 dyrektywy 2005/29 mają następujące brzmienie:

„(7) Niniejsza dyrektywa odnosi się do praktyk handlowych bezpośrednio związanych z wywieraniem wpływu na decyzje dotyczące transakcji podejmowane przez konsumentów względem produktów […].

[…]

(9) Niniejsza dyrektywa nie stanowi [nie powoduje] uszczerbku dla indywidualnych powództw wnoszonych przez osoby, które ucierpiały na skutek nieuczciwej praktyki handlowej. Nie stanowi [Nie powoduje] ona również uszczerbku dla wspólnotowych i krajowych przepisów w zakresie prawa zobowiązań umownych […]. W zakresie usług finansowych i nieruchomości, z uwagi na złożoność tych dziedzin i związanie z nimi poważne ryzyko, niezbędne jest ustanowienie szczegółowych wymogów, w tym nałożenie na przedsiębiorców pozytywnych obowiązków. Z tego też względu w dziedzinie usług finansowych i nieruchomości niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla prawa państw członkowskich do wyjścia poza przepisy niniejszej dyrektywy w celu ochrony interesów gospodarczych konsumentów […]".

6 Zgodnie z art. 2 tej dyrektywy:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

b) »przedsiębiorca« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w ramach praktyk handlowych objętych niniejszą dyrektywą działa w celu związanym z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wolnym zawodem, oraz każdą osobę działającą w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy;

c) »produkt« oznacza każdy towar lub usługę, w tym nieruchomości, prawa i obowiązki;

d) »praktyki handlowe stosowane przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów« (zwane dalej również »praktykami handlowymi«) oznaczają każde działanie przedsiębiorcy, jego zaniechanie, sposób postępowania, oświadczenie lub komunikat handlowy, w tym reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu do konsumentów;

[…]”.

7 Artykuł 3 tej dyrektywy stanowi w ust. 1 i 2:

„1. Niniejszą dyrektywę stosuje się do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu art. 5, stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu.

2. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów prawa zobowiązań umownych, w szczególności dla postanowień dotyczących ważności, zawierania lub skutków umowy”.

8 Artykuł 5 tej dyrektywy przewiduje:

„1. Nieuczciwe praktyki handlowe są zabronione.

[…]

4. Za nieuczciwe uznaje się w szczególności praktyki handlowe, które:

a) wprowadzają [w] błąd w rozumieniu art. 6 i 7;

lub

b) są agresywne w rozumieniu art. 8 i 9.

[…]”.

9 Zgodnie z art. 7 dyrektywy 2005/29:

„1. Praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd, jeżeli w konkretnym przypadku, biorąc pod uwagę wszystkie jej cechy i okoliczności oraz ograniczenia środka przekazu, pomija ona istotne informacje potrzebne przeciętnemu konsumentowi, stosownie do okoliczności, do podjęcia świadomej decyzji dotyczącej transakcji i tym samym powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

2. Za wprowadzające w błąd uznaje się również zaniechanie, jeżeli, uwzględniając szczegółowe postanowienia ust. 1, przedsiębiorca zataja lub w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem przekazuje istotne informacje, o których mowa w tym ustępie, lub nie ujawnia komercyjnego celu praktyki, jeżeli nie wynika on jasno z kontekstu i jeżeli powoduje to lub może spowodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

[…]

5. Wymogi informacyjne ustanowione w prawie wspólnotowym dotyczące komunikacji handlowej, w tym reklamy i marketingu, których niewyczerpujący wykaz zamieszczono w załączniku II, uznaje się za istotne”.

10 Artykuł 11 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie zapewniają w interesie konsumentów odpowiednie i skuteczne środki zwalczania nieuczciwych praktyk w celu zapewnienia zgodności z przepisami niniejszej dyrektywy”.

11 Artykuł 13 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie ustanawiają sankcje za naruszenie przepisów krajowych przyjętych w celu wykonania niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia ich egzekwowania. Sankcje te muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”.

12 Zgodnie z załącznikiem II do tej dyrektywy pośród informacji uznanych za istotne w rozumieniu art. 7 owej dyrektywy znajdują się informacje, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83.

13 Dyrektywa 2005/29 została zmieniona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. (Dz.U. 2019, L 328, s. 7). Dyrektywa 2019/2161, której termin transpozycji upłynął w dniu 28 listopada 2021 r., zgodnie z jej art. 7 ust. 1 wprowadziła do dyrektywy 2005/29 art. 11a o następującym brzmieniu:

„1. Konsumenci, którzy ucierpieli na skutek nieuczciwych praktyk handlowych, mają dostęp do proporcjonalnych i skutecznych środków prawnych, w tym do odszkodowania za szkodę poniesioną przez konsumenta oraz, w stosownych przypadkach, do obniżenia ceny lub rozwiązania umowy. Państwa członkowskie mogą określić warunki korzystania z tych środków prawnych i ich skutki. Państwa członkowskie mogą w stosownych przypadkach uwzględnić wagę i charakter nieuczciwej praktyki handlowej, szkodę poniesioną przez konsumenta oraz inne istotne okoliczności.

2. Te środki prawne pozostają bez uszczerbku dla korzystania z innych środków prawnych dostępnych dla konsumentów na mocy prawa Unii lub prawa krajowego”.

Prawo polskie

14 Dyrektywa 2005/29 została transponowana do prawa polskiego ustawą o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym z dnia 23 sierpnia 2007 r. (Dz.U. nr 171, poz. 1206). Artykuł 12 ust. 1 tej ustawy w wersji mającej zastosowanie do okoliczności w postępowaniu głównym stanowi, co następuje:

„W razie dokonania nieuczciwej praktyki rynkowej konsument, którego interes został zagrożony lub naruszony, może żądać:

[…]

4) naprawienia wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych, w szczególności żądania unieważnienia umowy z obowiązkiem wzajemnego zwrotu świadczeń oraz zwrotu przez przedsiębiorcę kosztów związanych z nabyciem produktu […]”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

15 Oświadczeniem wywołującym skutki od dnia 10 stycznia 2012 r. K.D. przystąpiła w charakterze ubezpieczonej na okres 15 lat do grupowej umowy „unit-linked” zawartej między TUŻ, będącym zakładem ubezpieczeń, a Y, będącym bankiem działającym jako ubezpieczający.

16 Celem umowy ubezpieczenia było gromadzenie i inwestowanie wpłacanych miesięcznie przez ubezpieczonych składek ubezpieczeniowych w ramach funduszu inwestycyjnego, którego kapitał był utworzony w oparciu o te składki. Po przeliczeniu na jednostki uczestnictwa funduszu inwestycyjnego kwota odpowiadająca tym składkom została zainwestowana w certyfikaty wystawione przez przedsiębiorstwo inwestycyjne (zwane dalej „podstawowymi aktywami grupowej umowy »unit-linked«”), których wartość była obliczana na podstawie indeksu.

17 W zamian za to TUŻ zobowiązał się do wypłaty świadczeń w przypadku zgonu albo dożycia ubezpieczonego do końca okresu odpowiedzialności. Wysokość tych świadczeń nie powinna być niższa od wartości nominalnej składek wpłacanych przez ubezpieczonego, powiększonej o wszelkie dodatnie zmiany wartości jednostek uczestnictwa funduszu inwestycyjnego. Natomiast w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia przed zakończeniem okresu jej obowiązywania TUŻ był zobowiązany zwrócić ubezpieczonemu kwotę równą zaktualizowanej wartości jego jednostek uczestnictwa funduszu inwestycyjnego, pomniejszoną o opłatę likwidacyjną.

18 Do rozpatrywanej grupowej umowy „unit-linked” miały zastosowanie ogólne warunki ubezpieczenia, tabela opłat i limitów oraz regulamin funduszu inwestycyjnego, które stanowiły wzorce umowne sformułowane przez TUŻ. W dokumentach tych nie wskazano zasad przeliczenia miesięcznych składek na jednostki uczestnictwa funduszu inwestycyjnego, wyceny tych udziałów, wyceny aktywów netto całego funduszu, wyceny certyfikatów, w które lokowano środki tego funduszu, ani metody obliczania wartości indeksu, na którym oparta była wypłata certyfikatów. Regulamin funduszu inwestycyjnego wskazywał jednak, że inwestycja była narażona między innymi na ryzyko kredytowe emitenta tych certyfikatów, a także na ryzyko utraty części wpłaconych składek w razie przedterminowego rozwiązania owej umowy.

19 Wprowadzenie do obrotu grupowej umowy „unit-linked” z konsumentami było dokonywane i zarządzane przez bank Y, który otrzymywał od TUŻ premię w związku z tymi działaniami. Mimo że Y nie uczestniczył w tworzeniu produktu ubezpieczeniowego, który został w całości ukształtowany przez TUŻ, to jednak szkolił swoich pracowników odpowiedzialnych za proponowanie tego produktu i opracował materiał szkoleniowy w tym celu, zatwierdzony przez TUŻ.

20 W niniejszym przypadku przystąpienie K.D. do umowy grupowej umowy „unit-linked” zostało dokonane za pośrednictwem pracownika Y, który zdaniem K.D. przedstawił jej rozpatrywany produkt ubezpieczeniowy jako produkt inwestycyjny oferujący zagwarantowany kapitał po upływie okresu obowiązywania tej umowy. Oferta przystąpienia była oparta na ogólnych warunkach ubezpieczenia i regulaminie funduszu inwestycyjnego sporządzonych przez TUŻ, które zostały przekazane K.D. przez pracownika Y.

21 Po powzięciu wiadomości, że wartość jej jednostek uczestnictwa funduszu inwestycyjnego była znacznie niższa od kwoty wpłaconych przez nią składek ubezpieczeniowych, pismem z dnia 4 kwietnia 2017 r. K.D. rozwiązała umowę ubezpieczenia i zażądała od TUŻ zwrotu całości tych składek ubezpieczeniowych. Pismem z dnia 25 kwietnia 2017 r. TUŻ odmówił spełnienia tego żądania.

22 Powództwem złożonym w dniu 10 stycznia 2018 r. wniesionym do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polska), będącego sądem odsyłającym, K.D. wniosła o zasądzenie od TUŻ kwoty odpowiadającej zasadniczo różnicy między wartością wykupu umowy ubezpieczenia w dniu jej rozwiązania, wynoszącą po odliczeniu opłaty likwidacyjnej około jednej trzeciej zapłaconych przez K.D. składek ubezpieczeniowych, a wszystkimi tymi składkami.

23 Na poparcie tego powództwa K.D. podniosła szereg zarzutów, dotyczących w szczególności nieważności jej oświadczenia o przystąpieniu do grupowej umowy „unit-linked” oraz stosowania przez TUŻ nieuczciwej praktyki handlowej polegającej na sprzedaży produktów niedostosowanych do potrzeb konsumenta i na dostarczeniu konsumentowi wprowadzających w błąd informacji przy przystępowaniu do tej umowy. Na poparcie tych zarzutów K.D. podniosła zasadniczo, że wzorce umowne tej umowy zawierały niejasne, nieprecyzyjne, a zatem wprowadzające w błąd postanowienia, które nie pozwalały konsumentowi na określenie charakteru i konstrukcji proponowanego produktu ubezpieczeniowego, a także związanego z nim ryzyka.

24 TUŻ podniósł, że zarzucane mu przez K.D. nieuczciwe praktyki dotyczą procesu sprzedaży produktu ubezpieczeniowego, który został zrealizowany przez Y w ramach prowadzonej przez niego działalności gospodarczej, na jego własny rachunek i w jego własnym imieniu. TUŻ twierdzi ponadto, że spełnił ciążące na nim obowiązki informacyjne, ponieważ wszystkie informacje dotyczące produktu ubezpieczeniowego zawarte były w dokumentach otrzymanych przez K.D. w związku z jej przystąpieniem do grupowej umowy „unit-linked”.

25 To w tym kontekście sąd odsyłający zastanawia się nad wykładnią szeregu przepisów dyrektywy 2005/29 i dyrektywy 93/13 w celu rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu. Wskazuje on, po pierwsze, że zgodnie z literalną wykładnią art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29 w związku z jej motywem 7 pojęcie „nieuczciwej praktyki handlowej” w rozumieniu tej dyrektywy obejmuje wyłącznie okoliczności związane z zawieraniem umowy i prezentacją produktu konsumentowi, a nie z etapem wcześniejszym, związanym z samym konstruowaniem produktu i ustalaniem treści wzorca umowy ubezpieczenia.

26 Zdaniem sądu odsyłającego należy jednak wziąć pod uwagę specyfikę trójstronnego stosunku prawnego, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym. W takim stosunku oferta produktu ubezpieczeniowego opracowanego przez zakład ubezpieczeń i dystrybuowanego przez ubezpieczającego jest oparta na wzorcu umowy ubezpieczenia sporządzonym przez ten zakład ubezpieczeń, który określa zakres obowiązków, odpowiednio, tego zakładu i konsumenta.

27 W związku z tym jeżeli tego rodzaju wzorzec umowny nie został zredagowany w sposób zrozumiały, ponieważ nie pozwala przeciętnemu konsumentowi na ustalenie zasadniczych cech oferowanego produktu ubezpieczeniowego, pojęcie „nieuczciwej praktyki handlowej” można by również interpretować jako odnoszące się do zachowania przedsiębiorcy, który chociaż nie jest zaangażowany we wprowadzanie tego produktu do obrotu, sporządził wprowadzający w błąd wzorzec umowy ubezpieczenia stanowiący podstawę oferty handlowej przygotowanej i zaproponowanej konsumentom przez innego przedsiębiorcę.

28 Po drugie, gdyby tak było, powstałoby również pytanie, czy przedsiębiorcą odpowiedzialnym za tę nieuczciwą praktykę handlową jest przedsiębiorca, który sporządził wprowadzający w błąd wzorzec umowy ubezpieczenia, czy przedsiębiorca, który przedstawił produkt oparty na tym

wzorcu umownym konsumentowi i który jest bezpośrednio odpowiedzialny za jego wprowadzenie do obrotu, czy też za odpowiedzialnych za taką praktykę należy uznać obydwu przedsiębiorców.

29 W tym względzie sąd odsyłający zauważa, że skoro ubezpieczający jest odpowiedzialny za przedstawienie oferty przystąpienia do grupowej umowy „unit-linked” i otrzymuje z tego tytułu premię od zakładu ubezpieczeń, a pojęcie „przedsiębiorcy” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 2005/29 oznacza również każdą osobę działającą w imieniu i na rachunek przedsiębiorcy, to oba podmioty mogą zostać uznane za odpowiedzialne.

30 Po trzecie, sąd odsyłający ma wątpliwości co do zgodności art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym z dyrektywą 2005/29. Przepis ten, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez sądy polskie, pozwala bowiem na żądanie stwierdzenia nieważności zawartej umowy ze względu na nieuczciwą praktykę handlową.

31 Tymczasem z art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29 wynika, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru praktyki handlowej nie wpływa bezpośrednio na ważność umowy. Ponadto z art. 13 tej dyrektywy wynika, że przewidziane przez państwa członkowskie sankcje za naruszenia przepisów prawa krajowego transponujących tę dyrektywę powinny być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające. Sankcje te powinny zatem zostać ustalone z uwzględnieniem zasady rozgraniczenia określonej w art. 3 ust. 2 tej dyrektywy.

32 Zdaniem sądu odsyłającego dyrektywa 2005/29 nie może stanowić podstawy stwierdzenia nieważności umowy. Wynika z tego, że przepis prawa krajowego transponujący tę dyrektywę i przewidujący stwierdzenie nieważności zawartej umowy ze względu na nieuczciwą praktykę handlową stanowi sankcję nieproporcjonalną. Dopiero wraz z dyrektywą 2019/2161 prawodawca Unii przewidział w drodze wyjątku możliwość żądania rozwiązania tak zawartej umowy poprzez wprowadzenie do dyrektywy 2005/29 nowego art. 11a, już po wejściu w życie art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym.

33 Po czwarte, na wypadek gdyby dyrektywa 2005/29 stała na przeszkodzie temu, by nieuczciwa praktyka handlowa podlegała sankcji w postaci stwierdzenia nieważności tej umowy, jak ma to miejsce w prawie polskim, sąd odsyłający zastanawia się, czy art. 5 dyrektywy 93/13 stanowi właściwą podstawę prawną do żądania takiego stwierdzenia nieważności.

34 W tym względzie sąd odsyłający uważa, że korzystanie z niezrozumiałego i niejasnego wzorca umowy ubezpieczenia, który nie pozwala konsumentowi zrozumieć istotnych cech sprzedawanego produktu ani rozkładu i skali ponoszonego przez niego ryzyka inwestycyjnego narusza obowiązek jasnego i zrozumiałego sformułowania warunków umownych, o którym mowa w art. 5 dyrektywy 93/13. Takie stwierdzenie mogłoby pod pewnymi warunkami pozwolić sądom krajowym na unieważnienie niektórych postanowień takiego wzorca umownego ze względu na ich nieuczciwy charakter w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy.

35 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy artykuł 3 ustęp 1 [dyrektywy 2005/29 w związku z jej artykułem 2 lit. d)] należy interpretować w ten sposób, że koncentruje on znaczenie pojęcia nieuczciwej praktyki handlowej tylko wokół okoliczności związanych z zawieraniem umowy i prezentacji produktu konsumentowi, czy także pod zakresem dyrektywy i tym samym pod pojęciem nieuczciwej praktyki rynkowej należy rozumieć sformułowanie przez przedsiębiorcę, będącego twórcą

produktu, wprowadzającego w błąd wzorca umownego, który stanowi podstawę funkcjonowania oferty sprzedażowej przygotowywanej przez innego przedsiębiorcę, a więc nie jest bezpośrednio związany z wprowadzeniem produktu do obrotu?

2) Czy w razie udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze należy przyjąć, że przedsiębiorcą odpowiedzialnym na gruncie dyrektywy 2005/29/WE za stosowanie nieuczciwej praktyki rynkowej jest przedsiębiorca odpowiedzialny za sformułowanie wprowadzającego w błąd wzorca umownego, czy też przedsiębiorca, który na podstawie takiego wzorca umownego prezentuje produkt konsumentowi i jest bezpośrednio odpowiedzialny za wprowadzenie produktu do obrotu, czy też należy przyjąć, że na gruncie dyrektywy 2005/29/WE odpowiedzialność ponoszą obaj przedsiębiorcy?

3) Czy art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29/WE sprzeciwia się takiemu uregulowaniu prawa krajowego (wykładni prawa krajowego), które przyznaje konsumentowi prawo do żądania unieważnienia przez sąd krajowy umowy zawartej z przedsiębiorcą ze wzajemnym zwrotem świadczeń, jeżeli oświadczenie woli konsumenta o zawarciu umowy zostało złożone pod wpływem nieuczciwej praktyki handlowej przedsiębiorcy?

4) Czy w razie udzielenia na pytanie trzecie odpowiedzi twierdzącej, należy uznać, że właściwą podstawą prawną oceny działania przedsiębiorcy, polegającego na posługiwaniu się w relacji z konsumentem niezrozumiałym i niejasnym wzorcem umownym będzie dyrektywa 93/13 i czy w związku z tym przesłankę sporządzenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem ustanowioną w art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w umowach ubezpieczenia z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawieranych z konsumentami spełnia ową przesłankę nienegocjowany indywidualnie warunek umowny, który nie określa wprost skali ryzyka inwestycyjnego w trakcie trwania umowy ubezpieczenia, a informuje jedynie o możliwości utraty części zapłaconej składki pierwszej i składek bieżących w razie rezygnacji z ubezpieczenia przed końcem okresu odpowiedzialności?”.

Postępowanie przed Trybunałem

36 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 28 grudnia 2021 r. postępowanie w niniejszej sprawie zostało zawieszone na podstawie art. 55 ust. 1 lit. b) regulaminu postępowania przed Trybunałem do czasu ogłoszenia wyroku w sprawach połączonych C-143/20 i C-213/20 A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”).

37 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 25 lutego 2022 r. doręczono sądowi odsyłającemu wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”) (C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118), aby wyjaśnił on, czy zamierza podtrzymać swój wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

38 Pismem z dnia 6 maja 2022 r. sąd ten poinformował Trybunał, że podtrzymuje swój wniosek. Postanowiono w związku z tym o podjęciu postępowania w niniejszej sprawie.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

39 TUŻ wyraża wątpliwości co do dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, podnosząc, że odpowiedź na zadane pytania nie jest konieczna dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym. Po pierwsze bowiem, TUŻ uznał i wpłacił

w dniu 25 listopada 2020 r. na rachunek K.D. kwotę dochodzonej przez nią wierzytelności, w związku z czym spór w postępowaniu głównym stał się bezprzedmiotowy. Po drugie, orzecznictwo Trybunału i sądów krajowych udzieliło już odpowiedzi na te pytania.

40 Co się tyczy, po pierwsze, okoliczności, że orzecznictwo Trybunału udzieliło już odpowiedzi na pytania sądu odsyłającego, wystarczy przypomnieć, że nawet w wypadku istnienia orzecznictwa Trybunału, w którym rozstrzygnięto rozpatrywaną kwestię prawną, sądy krajowe zachowują pełną swobodę zwrócenia się z pytaniami do Trybunału, jeśli uważają to za stosowne, a okoliczność, że przepisy, o których wykładnię wniesiono, były już interpretowane przez Trybunał, nie prowadzi do powstania przeszkody dla wydania przez Trybunał nowego orzeczenia i nie powoduje niedopuszczalności przedstawionych pytań (wyrok z dnia 6 listopada 2018 r., Bauer i Willmeroth, C-569/16 i C-570/16, EU:C:2018:871, pkt 21, 22).

41 Co się tyczy, po drugie, istnienia sporu w postępowaniu głównym, z pewnością prawdą jest, że jak wynika z samego brzmienia art. 267 TFUE, orzeczenie wydane w trybie prejudycjalnym musi być niezbędne, aby sąd odsyłający mógł wydać wyrok w zawisłej przed nim sprawie. Tym samym warunkiem zastosowania postępowania prejudycjalnego jest w szczególności rzeczywiste istnienie przed sądami krajowymi sporu, w ramach którego sądy te będą obowiązane wydać orzeczenie, które będzie mogło uwzględniać orzeczenia wydane w trybie prejudycjalnym [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., TGSS (Bezrobocie pracowników domowych), C-389/20, EU:C:2022:120, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo].

42 Jednakże w ramach przewidzianej art. 267 TFUE współpracy między Trybunałem a sądami krajowymi wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się spór i który musi przyjąć odpowiedzialność za mające zapaść orzeczenie sądowe, należą – przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy – zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i ocena przedstawionych Trybunałowi pytań. W związku z tym jeśli przedstawione mu pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest w zasadzie zobowiązany do wydania orzeczenia [wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., TGSS (Bezrobocie pracowników domowych), C-389/20, EU:C:2022:120, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo].

43 Z powyższego wynika, że pytania dotyczące wykładni prawa Unii korzystają z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie złożonego przez sąd krajowy wniosku jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na postawione mu pytania [wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., TGSS (Bezrobocie pracowników domowych), C-389/20, EU:C:2022:120, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo].

44 W niniejszej sprawie sąd odsyłający, zapytany o to przez Trybunał, wskazał, że sprawa w postępowaniu głównym nadal się toczy, że wniosek powódki nie został cofnięty i że uważa on, iż nie ma potrzeby zamykania tej sprawy, ponieważ uznanie wierzytelności TUŻ ma na celu spowodowanie zakończenia toczącego się przed nim postępowania i uniemożliwienie Trybunałowi wydania orzeczenia.

45 Trybunał orzekł zaś już, że wskazanie przez sąd odsyłający, iż sprawa w postępowaniu głównym jest nadal w toku, wiąże Trybunał i co do zasady nie może być kwestionowane przez strony postępowania głównego (zob. podobnie wyroki: z dnia 27 lutego 2014 r., Pohotovosť, C-470/12, EU:C:2014:101, pkt 30; z dnia 18 listopada 2020 r., DelayFix, C-519/19, EU:C:2020:933, pkt 33).

46 Ponadto ani z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, ani z odpowiedzi sądu odsyłającego w przedmiocie podtrzymania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie wynika, by powódka w postępowaniu głównym cofnęła skargę lub by jej roszczenia zostały w pełni zaspokojone, w których to przypadkach spór stałby się bezprzedmiotowy, w związku z czym nie jest oczywiste, że problem opisany we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stał się hipotetyczny, a zatem odpowiedź na zadane pytania wydaje się nadal konieczna do rozstrzygnięcia tego sporu (zob. podobnie wyrok z dnia 8 grudnia 2022 r., Caisse régional de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, C-600/21, EU:C:2022:970, pkt 25).

47 W tych okolicznościach należy uznać, że wniosek o wydanie orzeczenia prejudycjalnego jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego

48 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania. Ponadto Trybunał może wziąć pod rozwagę normy prawa Unii, na które sąd krajowy nie powołał się w swoich pytaniach prejudycjalnych (wyrok z dnia 15 lipca 2021 r., Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, pkt 31).

49 Należy również przypomnieć, że Trybunał wielokrotnie orzekał, iż odesłania prejudycjalnego nie uzasadnia wydawanie opinii w przedmiocie kwestii ogólnych i hipotetycznych, ale faktyczna potrzeba skutecznego rozstrzygnięcia sporu (wyrok z dnia 15 czerwca 2021 r., Facebook Ireland i in., C-645/19, EU:C:2021:483, pkt 116 i przytoczone tam orzecznictwo).

50 W niniejszej sprawie z opisu stanu faktycznego zawartego w pkt 23 niniejszego wyroku wynika, że spór w postępowaniu głównym dotyczy w szczególności istnienia zarzucanej przedsiębiorcy nieuczciwej praktyki handlowej polegającej na tym, że zakład ubezpieczeń sporządza wzorzec grupowej umowy „unit-linked” w sposób niejasny i nieprecyzyjny, w związku z czym konsument, który przystępuje do tej umowy grupowej w oparciu o ofertę drugiego przedsiębiorstwa, będącego ubezpieczającym w ramach tej umowy grupowej, nie jest w stanie zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka.

51 W tych okolicznościach poprzez pytania pierwsze i drugie, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd ten dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że „nieuczciwą praktykę handlową” w rozumieniu tego przepisu stanowi sporządzenie przez zakład ubezpieczeń wzorca grupowej umowy „unit-linked”, który nie pozwala konsumentowi przystępującemu do tej umowy grupowej w oparciu o ofertę drugiego przedsiębiorstwa, będącego ubezpieczającym, zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka. Na wypadek odpowiedzi twierdzącej sąd odsyłający dąży ponadto

do ustalenia, czy za podmiot odpowiedzialny za tę nieuczciwą praktykę handlową należy uznać zakład ubezpieczeń, czy przedsiębiorstwo będące ubezpieczającym, czy też oba te przedsiębiorstwa łącznie.

52 Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29 stosuje się ją „do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu art. 5, stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu. Zgodnie z art. 5 ust. 4 wspomnianej dyrektywy nieuczciwe są praktyki handlowe, które wprowadzają w błąd w rozumieniu art. 6 i 7 lub są agresywne w rozumieniu art. 8 i 9 tej dyrektywy.

53 Co się tyczy, w pierwszej kolejności, kwalifikacji sporządzenia przez zakład ubezpieczeń wzorca grupowej umowy „unit-linked” jako „praktyki handlowej” w rozumieniu dyrektywy 2005/29, należy przypomnieć przede wszystkim, że pojęcie „praktyk handlowych” zostało zdefiniowane w art. 2 lit. d) tej dyrektywy w sposób szczególnie szeroki, ponieważ wskazane w ten sposób praktyki powinny z jednej strony mieć charakter handlowy, a więc wynikać z działania przedsiębiorców, a z drugiej strony być w bezpośrednim związku z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu konsumentom. W tym względzie Trybunał wyjaśnił, po pierwsze, że wyrażenie „bezpośrednio związane ze sprzedażą produktu” obejmuje w szczególności każdy środek podjęty w związku z zawarciem umowy, ponieważ pojęcie „produktu” w rozumieniu art. 2 lit. c) tej dyrektywy obejmuje każdy towar lub usługę. Po drugie, z art. 2 lit. b) tej dyrektywy wynika, że pojęcie „przedsiębiorcy” oznacza „każdą osobę fizyczną lub prawną” prowadzącą działalność zarobkową i o ile praktyka handlowa wpisuje się w ramy działalności, którą osoba ta prowadzi zawodowo, także wtedy, gdy praktyka ta jest stosowana przez inne przedsiębiorstwo działające w imieniu lub na rzecz tej osoby [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 129 i przytoczone tam orzecznictwo].

54 Co się następnie tyczy możliwości zastosowania takiego pojęcia do działań zakładu ubezpieczeń związanych z przystąpieniem konsumentów do grupowej umowy „unit-linked”, Trybunał orzekł już, że oświadczenie, w którym konsument przystępuje do takiej umowy grupowej zawartej pomiędzy zakładem ubezpieczeń a przedsiębiorstwem będącym ubezpieczającym, prowadzi do powstania indywidualnej umowy ubezpieczenia pomiędzy tym zakładem ubezpieczeń a konsumentem. Oferując wspomnianemu konsumentowi przystąpienie do wspomnianej umowy zbiorowej, przedsiębiorstwo będące ubezpieczającym prowadzi ze swej strony, za wynagrodzeniem, działalność pośrednictwa ubezpieczeniowego w rozumieniu dyrektywy 2002/92/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego (Dz.U. 2003, L 9, s. 3) [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 81, 87, 88].

55 Oznacza to z kolei, że konsument, który zamierza przystąpić do tego rodzaju grupowej umowy „unit-linked”, otrzymuje informacje, których przekazania ubezpieczającemu przed zawarciem umowy ubezpieczenia wymaga art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 (zwane dalej „informacjami dotyczącymi umowy”) [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 82].

56 W tym względzie Trybunał uznał, że skoro w przypadku grupowej umowy „unit-linked” produkt ubezpieczeniowy zawiera element inwestycyjny, który jest nierozerwalnie związany z tym produktem, wskazane informacje dotyczące umowy powinny zawierać w szczególności wskazówki co do zasadniczych cech podstawowych aktywów grupowej umowy „unit-linked”. Wskazania te powinny zawierać jasny, precyzyjny i zrozumiały opis gospodarczego i prawnego

charakteru tych podstawowych aktywów, włącznie z ogólnymi zasadami dotyczącymi ich rentowności, a także jasne, precyzyjne i zrozumiałe informacje dotyczące ryzyka strukturalnego związanego z owymi podstawowymi aktywami, czyli ryzyka, które jest nierozłącznie związane z ich charakterem i może bezpośrednio wpływać na prawa i obowiązki wynikające ze stosunku ubezpieczenia, takiego jak ryzyko związane z obniżeniem wartości udziałów w funduszu kapitałowym, z którym związana jest ta umowa, lub ryzyko kredytowe emitenta instrumentów finansowych składających się na te same podstawowe aktywa. Natomiast wskazania te nie muszą koniecznie zawierać szczegółowego i wyczerpującego opisu charakteru i zakresu wszelkiego ryzyka inwestycyjnego związanego z podstawowymi aktywami grupowej umowy „unit-linked", takiego jak ryzyko wynikające ze specyfiki różnych tworzących je instrumentów finansowych lub z technicznych metod obliczania wartości indeksu, na którym opiera się wypłata w przypadku tych instrumentów finansowych, ani tych samych informacji co informacje, które emitent tych instrumentów finansowych jest zobowiązany jako dostawca usług inwestycyjnych przekazać swoim klientom [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked"), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 97, 102–105].

57 Wreszcie zakład ubezpieczeń powinien przekazać informacje dotyczące umowy przedsiębiorstwu będącemu ubezpieczającym, formułując je w sposób jasny, precyzyjny i zrozumiały dla konsumentów, celem ich późniejszego przekazania tym konsumentom w toku procedury przystąpienia do grupowej umowy „unit-linked". Owo przedsiębiorstwo będące ubezpieczającym, działające jako pośrednik ubezpieczeniowy, powinno z kolei przekazać informacje dotyczące umowy każdemu konsumentowi przed jego przystąpieniem do tej umowy, wraz z wszelkimi innymi uściśleniami, które okazałyby się konieczne w świetle wymogów i potrzeb tego konsumenta. Uściślenia te powinny być dostosowane do stopnia złożoności owej umowy i sformułowane w sposób jasny i precyzyjny oraz zrozumiały dla konsumenta [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked"), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 89–91].

58 Trybunał wyjaśnił ponadto, że przekazanie informacji dotyczących umowy konsumentowi, który zamierza przystąpić do grupowej umowy „unit-linked", może nastąpić w drodze wzorca umownego sporządzonego przez zakład ubezpieczeń, o ile przedsiębiorstwo będące ubezpieczającym przekaże go konsumentowi przed jego przystąpieniem do umowy, we właściwym czasie, umożliwiającym temu konsumentowi dokonanie, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked"), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 118].

59 To właśnie na podstawie rozważań streszczonych w pkt 53–58 niniejszego wyroku Trybunał orzekł w wyroku z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked") (C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 130), że przekazanie informacji dotyczących umowy przed przystąpieniem konsumenta do grupowej umowy „unit-linked" jest, po pierwsze, dokonywane przez zakład ubezpieczeń i przedsiębiorstwo będące ubezpieczającym działające jako pośrednik ubezpieczeniowy i wpisuje się w ramy działalności prowadzonej zawodowo przez te przedsiębiorstwa, a po drugie, pozostaje w bezpośrednim związku z zawarciem przez owego konsumenta umowy ubezpieczenia w rozumieniu dyrektywy 2002/83, w związku z czym owo przekazanie informacji stanowi „praktykę handlową" w rozumieniu dyrektywy 2005/29.

60 W sytuacji gdy, tak jak w niniejszej sprawie, przekazanie tych informacji przybiera formę wzorca umownego, który stanowi podstawę przedstawionej przez zakład ubezpieczeń oferty przystąpienia do grupowej umowy „unit-linked”, sporządzenie przez zakład ubezpieczeń tego wzorca umownego również wchodzi w zakres pojęcia „praktyki handlowej” w rozumieniu dyrektywy 2005/29.

61 Co się tyczy, w drugiej kolejności, nieuczciwego charakteru praktyki handlowej polegającej na tym, że zakład ubezpieczeń sporządza grupową umowę „unit-linked” w sposób niejasny i nieprecyzyjny, co nie pozwala konsumentowi, który do niej przystępuje w oparciu o ofertę przedsiębiorstwa będącego ubezpieczającym w ramach tej umowy grupowej, zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka, należy przypomnieć, że z art. 7 ust. 1 dyrektywy 2005/29 wynika, iż praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd i stanowiącą w konsekwencji nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 ust. 4 tej dyrektywy, jeżeli w konkretnym stanie faktycznym, biorąc pod uwagę wszystkie jej cechy i okoliczności oraz ograniczenia środka przekazu, spełnione są dwie przesłanki: zgodnie z pierwszą przesłanką praktyka ta pomija istotne informacje, niezbędne przeciętnemu konsumentowi, stosownie do okoliczności, do podjęcia świadomej decyzji dotyczącej transakcji; zgodnie z drugą przesłanką wspomniana praktyka handlowa powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 131].

62 Ponadto zgodnie z art. 7 ust. 2 wspomnianej dyrektywy, pod warunkiem spełnienia drugiej przesłanki wskazanej w poprzednim punkcie, praktyka handlowa jest również uważana za zaniechanie wprowadzające w błąd, jeżeli przedsiębiorca zataja tego rodzaju istotne informacje lub przekazuje je w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 132].

63 W tym względzie Trybunał stwierdził, po pierwsze, że informacje dotyczące umowy, o których mowa w pkt 56 niniejszego wyroku, stanowią istotne informacje w rozumieniu art. 7 dyrektywy 2005/29 [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 133].

64 Po drugie, biorąc pod uwagę fundamentalne znaczenie, jakie ma przekazanie informacji dotyczących umowy wskazanych w owym pkt 56 dla umożliwienia konsumentowi, który zamierza przystąpić do grupowej umowy „unit-linked”, dokonania, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom, Trybunał stwierdził, że nieprzekazanie tych informacji, ich zatajenie lub przekazanie ich w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem może powodować podjęcie przez owego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 134].

65 Trybunał wywnioskował z powyższego, że nieprzekazanie wspomnianych informacji dotyczących umowy konsumentowi, który zamierza przystąpić do grupowej umowy „unit-linked”, może stanowić nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 ust. 4 dyrektywy 2005/29, a w szczególności może zostać uznane za zaniechanie wprowadzające w błąd w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked”), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 135].

66 W związku z tym jeżeli z jednej strony informacje dotyczące umowy są przekazywane konsumentowi, który zamierza przystąpić do tej umowy, za pomocą wzorca umownego sporządzonego przez zakład ubezpieczeń, a z drugiej strony taki wzorzec umowny pomija, ukrywa lub podaje do wiadomości w sposób niejasny, niezrozumiały lub dwuznaczny informacje dotyczące umowy, o których mowa w pkt 56 niniejszego wyroku, tak że nie pozwala on konsumentowi zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka i dokonać dzięki temu, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom, to tego rodzaju praktyka handlowa może zostać uznana za zaniechanie wprowadzające w błąd w rozumieniu art. 7 dyrektywy 2005/29, a zatem zgodnie z art. 5 ust. 4 tej dyrektywy stanowi nieuczciwą praktykę handlową.

67 Z powyższego wynika zatem, z zastrzeżeniem weryfikacji w odniesieniu do tego, czy spełnione są przesłanki wymienione w poprzednim punkcie, której dokonanie należy do sądów krajowych, że sporządzenie przez zakład ubezpieczeń wzorca grupowej umowy „unit-linked", który nie pozwala konsumentowi zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka, może stanowić „nieuczciwą praktykę handlową" w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29.

68 Co się tyczy, w trzeciej i ostatniej kolejności, przypisania odpowiedzialności za taką nieuczciwą praktykę handlową zakładowi ubezpieczeń, przedsiębiorstwu będącemu ubezpieczającym lub obu tym przedsiębiorstwom, Trybunał orzekł już, że w świetle definicji pojęcia „przedsiębiorcy" zawartej w art. 2 lit. b) dyrektywy 2005/29, przypomnianej w pkt 53 niniejszego wyroku, dyrektywa ta może znaleźć zastosowanie w sytuacji, w której praktyki handlowe danego podmiotu są stosowane przez inne przedsiębiorstwo działające w imieniu lub na rzecz tego podmiotu, tak że w niektórych sytuacjach można powołać się na przepisy tej dyrektywy zarówno wobec tego podmiotu, jak i wobec tego przedsiębiorstwa, jeżeli obydwa te podmioty odpowiadają definicji „przedsiębiorcy" (wyrok z dnia 17 października 2013 r., RLvS, C-391/12, EU:C:2013:669, pkt 38).

69 W niniejszym przypadku, jak wynika w szczególności z rozważań przedstawionych w pkt 54, 57 i 59 niniejszego wyroku, po pierwsze, w kontekście procesu przystąpienia konsumentów do grupowej umowy „unit-linked" zarówno zakład ubezpieczeń, jak i przedsiębiorstwo będące ubezpieczającym odpowiadają definicji przedsiębiorcy w rozumieniu dyrektywy 2005/29. Po drugie, obydwa te przedsiębiorstwa są indywidualnie odpowiedzialne za prawidłowe wykonanie obowiązku dostarczenia informacji przed zawarciem umowy, o którym mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, na rzecz konsumenta, który przystępuje do owej grupowej umowy „unit-linked", w odniesieniu do tej części tego obowiązku, której spełnienie im przypada.

70 W związku z tym jeżeli nieuczciwa praktyka handlowa polega, w odniesieniu do zakładu ubezpieczeń, na sporządzeniu w sposób wprowadzający w błąd wzorca grupowej umowy „unit-linked" przekazywanego konsumentowi w odpowiednim czasie przed jego przystąpieniem do tej umowy grupowej, przedsiębiorstwo to należy co do zasady uznać za odpowiedzialne za taką praktykę.

71 Nie ma to wpływu na ewentualną odpowiedzialność przedsiębiorstwa będącego ubezpieczającym z tytułu innych nieuczciwych praktyk handlowych mających bezpośredni związek z procesem przystąpienia konsumenta do grupowej umowy „unit-linked", takich jak te, które mogą polegać na niedostarczeniu dodatkowych szczególnych informacji, jak wskazano w pkt 57 niniejszego wyroku, dotyczących w szczególności finansowych aspektów inwestycji w produkt

ubezpieczeniowy i związanego z nimi ryzyka, które przedsiębiorstwo to, jako pośrednik ubezpieczeniowy w rozumieniu dyrektywy 2002/92, ma obowiązek przekazać konsumentowi, lub na braku dochowania terminu przekazania konsumentowi wzorca grupowej umowy „unit-linked", jak wskazano w pkt 58 niniejszego wyroku.

72 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na pytania pierwsze i drugie należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że „nieuczciwą praktykę handlową" w rozumieniu tego przepisu może stanowić sporządzenie przez zakład ubezpieczeń wzorca grupowej umowy „unit-linked", który nie pozwala konsumentowi przystępującemu do tej umowy grupowej w oparciu o ofertę drugiego przedsiębiorstwa, będącego ubezpieczającym, zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka, oraz że ów zakład ubezpieczeń należy uznać za podmiot odpowiedzialny za tę nieuczciwą praktykę handlową.

W przedmiocie pytania trzeciego

73 Z postanowienia odsyłającego, streszczonego w pkt 30–32 niniejszego wyroku, wynika, że poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy w świetle art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29, z którego wynikałoby, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru praktyki handlowej nie ma bezpośredniego wpływu na ważność umowy, wykładnia prawa polskiego, która przyznaje konsumentowi prawo do żądania unieważnienia zawartej umowy z powodu nieuczciwej praktyki handlowej, może zostać uznana za sankcję proporcjonalną w rozumieniu art. 13 tej dyrektywy.

74 Zgodnie z orzecznictwem przypomnianym w pkt 48 niniejszego wyroku należy stwierdzić, że poprzez to pytanie sąd ten zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29 w związku z art. 13 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, iż stoi on na przeszkodzie wykładni prawa krajowego przyznającej konsumentowi, który zawarł umowę ze względu na nieuczciwą praktykę handlową przedsiębiorcy, prawo do żądania stwierdzenia nieważności tej umowy.

75 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przede wszystkim ustalić, czy art. 3 ust. 2 tej dyrektywy stoi na przeszkodzie temu, aby państwa członkowskie przyznały konsumentom takie prawo jako sankcję za istnienie nieuczciwej praktyki handlowej, a następnie, w przypadku odpowiedzi przeczącej, ustalić, czy stwierdzenie nieważności umowy można uznać za skuteczną, proporcjonalną i odstraszającą sankcję w rozumieniu art. 13 tej dyrektywy.

76 Co się tyczy w pierwszej kolejności wykładni art. 3 ust. 2 tej dyrektywy, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału podczas dokonywania wykładni przepisu prawa Unii należy brać pod uwagę nie tylko jego brzmienie, lecz także kontekst, w jakim został on umieszczony, oraz cele regulacji, której część stanowi [wyrok z dnia 26 kwietnia 2022 r., Landespolizeidirektion Steiermark (Maksymalny okres kontroli granicznej na granicach wewnętrznych), C-368/20 i C-369/20, EU:C:2022:298, pkt 56].

77 Po pierwsze, w odniesieniu do brzmienia tego przepisu – z samego jego sformułowania wynika, że wobec braku harmonizacji na szczeblu Unii Europejskiej ogólnych aspektów prawa zobowiązań umownych ważność umów jest regulowana przez prawo krajowe (zob. podobnie wyrok z dnia 3 lutego 2021 r., Stichting Waternet, C-922/19, EU:C:2021:91, pkt 42, 45).

78 Po drugie, w odniesieniu do kontekstu, w jaki wpisuje się wspomniany przepis, z jednej strony motyw 9 dyrektywy 2005/29 wyraźnie stanowi, że ma on zastosowanie nie tylko bez uszczerbku dla przepisów krajowych dotyczących prawa zobowiązań, lecz również dla indywidualnych powództw wnoszonych przez osoby poszkodowane w wyniku nieuczciwej praktyki handlowej.

79 Z drugiej strony Trybunał orzekł, że owa dyrektywa ogranicza się w art. 5 ust. 1 do stwierdzenia, iż nieuczciwe praktyki handlowe „są zabronione”, oraz że w związku z tym pozostawia ona państwom członkowskim pewien zakres uznania co do wyboru krajowych środków zwalczania tych praktyk zgodnie z jej art. 11 i 13, pod warunkiem że środki te są odpowiednie i skuteczne oraz że przewidziane w ten sposób sankcje są skuteczne, proporcjonalne i odstraszające (wyrok z dnia 19 września 2018 r., Bankia, C-109/17, EU:C:2018:735, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

80 Trybunał sprecyzował, że o ile art. 11 tej dyrektywy ogranicza się do wymagania od państw członkowskich, by zapewniły odpowiednie i skuteczne środki w celu zwalczania tych praktyk, o tyle środki te mogą polegać na wszczęciu postępowania sądowego przeciwko owym praktykom w celu położenia im kresu (zob. podobnie wyrok z dnia 19 września 2018 r., Bankia, C-109/17, EU:C:2018:735, pkt 42).

81 Po trzecie, w odniesieniu do celu dyrektywy 2005/29 – jest nim zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów i zagwarantowanie w tym celu skutecznego zwalczania nieuczciwych praktyk w ich interesie (zob. podobnie wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., UPC Magyarország, C-388/13, EU:C:2015:225, pkt 32, 51).

82 Z wykładni językowej, systemowej i celowościowej art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29 wynika zatem, że przepis ten nie stoi na przeszkodzie temu, by państwa członkowskie przyznawały konsumentowi, który zawarł umowę ze względu na nieuczciwą praktykę handlową, prawo do żądania unieważnienia tej umowy, o ile tego rodzaju sankcja jest skuteczna, proporcjonalna i odstraszająca w rozumieniu art. 13 tej dyrektywy.

83 Wykładni tej nie podważa okoliczność, że dyrektywa 2019/2161 dodała do dyrektywy 2005/29 nowy art. 11a, który stanowi w ust. 1, że „konsumenci, którzy ucierpieli na skutek nieuczciwych praktyk handlowych, mają dostęp do proporcjonalnych i skutecznych środków prawnych, w tym do odszkodowania za szkodę poniesioną przez konsumenta oraz, w stosownych przypadkach, do […] rozwiązania umowy”, uściślając w ust. 2, że pozostaje to „bez uszczerbku dla korzystania z innych środków prawnych dostępnych dla konsumentów na mocy […] prawa krajowego”.

84 Poza tym bowiem, że termin transpozycji dyrektywy 2019/2161 upłynął w dniu 28 listopada 2021 r., w związku z czym art. 11a jest pozbawiony znaczenia dla wykładni art. 3 ust. 2 i art. 13 dyrektywy 2005/29 w niniejszej sprawie, jego włączenie do dyrektywy 2005/29 w każdym wypadku potwierdza jedynie, że państwa członkowskie mogą przewidzieć inne środki zaskarżenia na rzecz konsumentów poszkodowanych przez nieuczciwe praktyki handlowe, w tym środki, które przewidują prawo konsumenta do żądania stwierdzenia nieważności umowy zawartej ze względu na taką praktykę.

85 Co się tyczy w drugiej kolejności skutecznego, proporcjonalnego i odstraszającego charakteru – w rozumieniu art. 13 tej dyrektywy – sankcji polegającej na stwierdzeniu nieważności umowy, Trybunał podkreślił, po pierwsze, że wyłącznie do sądów krajowych należy dokonanie oceny, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności charakteryzujących zawisłe przed nimi sprawy, czy system sankcji wobec przedsiębiorców stosujących nieuczciwe praktyki handlowe przewidziany

przez państwa członkowskie zgodnie z orzecznictwem przypomnianym w pkt 79 niniejszego wyroku jest zgodny z ową dyrektywą, a w szczególności z zasadą proporcjonalności (zob. podobnie wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., UPC Magyarország, C-388/13, EU:C:2015:225, pkt 58, 59; a także analogicznie wyrok z dnia 5 marca 2020 r., OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, pkt 27).

86 Po drugie, w celu udzielenia sądom krajowym wskazówek pomocnych przy dokonywaniu takiej oceny Trybunał uznał, że sankcja nieważności umowy spełnia co do zasady wymogi skuteczności, proporcjonalności i odstraszania ustanowione w przepisie analogicznym do art. 13 dyrektywy 2005/29 (zob. podobnie wyrok z dnia 5 marca 2020 r., OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, pkt 25, 26, 29, 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

87 W tym kontekście należy również przypomnieć, że w odniesieniu do praktyk handlowych towarzyszących przystąpieniu konsumentów do grupowych umów „unit-linked" takich jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym Trybunał orzekł, że chociaż dyrektywa 2002/83 nie wymaga uznania, iż nieprawidłowe wykonanie obowiązku przekazania informacji przewidzianego w art. 36 ust. 1 tej dyrektywy skutkuje nieważnością lub nieskutecznością grupowej umowy unit-linked lub oświadczenia o przystąpieniu do niej, sądy krajowe są jednak zobowiązane do dokonania oceny, czy – ze względu na fundamentalne znaczenie, jakie informacje dotyczące umowy wskazane w pkt 56 niniejszego wyroku mają dla kształtowania woli konsumenta przystąpienia do tej umowy – błędne wykonanie tego obowiązku informacyjnego może prowadzić do powstania wady jego oświadczenia woli w przedmiocie związania się tą umową [zob. podobnie wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., A i in. (Umowy ubezpieczenia „unit-linked"), C-143/20 i C-213/20, EU:C:2022:118, pkt 125, 126].

88 W tych okolicznościach prawo konsumenta do żądania stwierdzenia nieważności umowy zawartej ze względu na nieuczciwą praktykę handlową, polegającą na sporządzeniu wzorca grupowej umowy „unit-linked", który nie pozwala temu konsumentowi zrozumieć charakteru i konstrukcji produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka, stanowi skuteczną, proporcjonalną i odstraszającą sankcję w rozumieniu art. 13 dyrektywy 2005/29, czego zweryfikowanie w świetle wszystkich istotnych okoliczności sprawy należy w każdym wypadku do sądu odsyłającego.

89 Biorąc pod uwagę całość powyższych rozważań, na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29 w związku z jej art. 13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie wykładni prawa krajowego przyznającej konsumentowi, który zawarł umowę ze względu na nieuczciwą praktykę handlową przedsiębiorcy, prawo do żądania stwierdzenia nieważności tej umowy.

W przedmiocie pytania czwartego

90 Pytanie czwarte zostało postawione na wypadek udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie trzecie. W świetle odpowiedzi udzielonej na pytanie trzecie nie ma zatem potrzeby udzielania na nie odpowiedzi.

W przedmiocie kosztów

91 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych”)**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   „nieuczciwą praktykę handlową” w rozumieniu tego przepisu może stanowić sporządzenie przez zakład ubezpieczeń wzorca umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym), który nie pozwala konsumentowi przystępującemu do tej umowy grupowej w oparciu o ofertę drugiego przedsiębiorstwa, będącego ubezpieczającym, zrozumieć charakteru i konstrukcji oferowanego produktu ubezpieczeniowego oraz związanego z nim ryzyka, a ów zakład ubezpieczeń należy uznać za podmiot odpowiedzialny za tę nieuczciwą praktykę handlową.

2) **Artykuł 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29 w związku z jej art. 13**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   nie stoi on na przeszkodzie wykładni prawa krajowego przyznającej konsumentowi, który zawarł umowę ze względu na nieuczciwą praktykę handlową przedsiębiorcy, prawo do żądania stwierdzenia nieważności tej umowy.

Rossi Bonichot Rodin

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 2 lutego 2023 r.

Sekretarz Prezes izby
A. Calot Escobar L.S. Rossi